

Arkivnyt

December 2023

2023:2

Indhold

- Den »ukendte« Esbjerg-slægt . . . 2
- Marie Christensen – ene kvinde
i Esbjerg Byråd 1913-1920 10
- Stormly gennem 50 år – fra privat ini-
tiativ til en professionel institution 13
- Da et nyt sogn blev til – og
Sædden Kirke bygget 19
- Jul hos jordemødrene 32

Biskop H. Dons Christensen med kirkeligt følge ved Sædden Kirke i forbindelse med indvielsen den 6. august 1978. EBA 23368-070

ArkivNyt

udgives af Esbjerg Byhistoriske Arkiv som digitalt nyhedsbrev og udkommer minimum fire gange årligt. I 2023 dog kun to gange.

Redaktion

Peter Bak
Aja Høy-Nielsen
Peter Hundebøll
Niels Frederiksen
Jørgen Dieckmann
Rasmussen (ansv.)
Anette Rydahl

Citater med kildeangivelse er tilladt.

Redaktionens
adresse:
byhistoriskarkiv@
esbjerg.dk

Den »ukendte« Esbjerg-slægt

Af Anette Esbjerg Rydahl

I Danmark er der 134 personer, som hedder Esbjerg til efternavn. Det drejer sig sandsynligvis om efterkommere efter Niels Christensen Esbjerg, som er den person, som dukker op som stamfader, når man googler Esbjerg-slægten. Det er også primært Niels Christensen og hans slægt, der omtales i en bog fra 1950 med titlen Esbjerg og omegn og slægten Esbjerg af Niels Esbjerg. Niels Esbjerg solgte dele af sin jord til byggeriet af Esbjerg Havn.

Der er imidlertid en anden Esbjerg-slægt, en Esbjerg-slægt, som også bærer Esbjerg-navnet videre, og som jeg er efterkommer

af. Min slægts Esbjerg-navn kunne nemt være gået i glemmebogen, men min bedstefar sørgede for, at Esbjerg-navnet blev bibeholdt ved at døbe min mor og hendes søskende Esbjerg til mellemnavn.

Jeg har ikke kendt til historien før nu, hvor min fætter og hans børn spurgte ind til Esbjerg-navnet, og da min moster havde nogle navne at gå ud fra, og jeg havde en stor kasse med billeder, gik jeg i gang med at samle brikkerne til min slægts Esbjerg-navn.

Jeg blev døbt den 21. august 1957 og fik navnet Anette Esbjerg Pallesen – Esbjerg

Udsnit af tegning af Esbjerg By fra Illustreret Familie-Journal, ca. 1905. Forrest ses Torvet med Ting- og Arresthuset. Bagest til venstre gården Nygaard. EBA 66830-070-634

Illustration fra Illustreret Tidende af Esbjerg Klif (Esbjerg Kleve). I artiklen stod blandt andet: »Denne bakke gaaer paa to steder steilt ned imod Havet og danner derved ligesom to smaa Forbjerge, der kaldes østre og vestre klif. Nedenfor den vestre af disse Kliffer, der tillige er den største, er det at den paatænkte Havn skal anlægges.« EBA 50294-070-503

som mellemnavn efter min mor og Pallesen som efternavn efter min far. Min mor og hendes søskende er, som det første slægtled, døbt Esbjerg som mellemnavn, men vi skal tilbage til 1860, hvor Esbjerg blot bestod af to gårde og nogle få huse, og indbyggertallet var på 23 personer.

Christen Pedersen og Abelone Madsdatter/Madsen (tipoldeforældre)

I 1860 kunne ingen forestille sig, at der ganske få år senere ville vokse en by op, hvor der dengang lå to gårde og nogle få huse i et forblæst hedeområde tæt ved havet. I den nordlige gård boede den tidlige omtalte Niels (Christensen) Esbjerg med sin familie, og i den sydlige boede mine tipoldeforældre Christen Pedersen og hustru Abelone Madsdatter/Madsen.

Da Danmark mistede Slesvig-Holsten efter krigen i 1864 og dermed også eksport- og udskibshavnene i Husum, Tønning og Altona ved Hamborg, besluttede Rigsdagen at anlægge en havn ved den jyske vestkyst. Samtidig besluttede Rigsdagen at anlægge en jernbane fra Østjylland til den nye havneby på Vestkysten. Datidens »motorvej« lige nord for og parallelt med den nye grænse. Naturskabte forhold som læ fra Fanø og Skallingen, kort afstand ud til sejllenden og byggematerialer til havnebyggeriet som grus fra Esbjerg Kleve var med til at afgøre valget i en tid, hvor entreprenørredskaberne i Danmark var skovl og spade, trillebør og hestevogn.

Anlæg af Esbjerg Havn ændrede alt for området. Fra at have 23 beboere i 1860 voksede indbyggertallet til 460 i 1870. Da der i 1874 blev åbnet jernbaneforbindelse til havnen, eksploderede indbyggertallet til 1.550 i

Kort over Esbjerg, Esbjerggaarde og Esbjerggaardenes jorder. Kort fra bogen Esbjerg og omegn og slægten Esbjerg, 1950. EBA 116675-109

1880, 4.111 i 1890 og 13.355 i 1901. En uset byudvikling i Danmark på den tid.

Peter Christensen (Per Esbjerg) – oldefars storebror

Den 21. maj 1860 døde Christen Pedersen som kun 48-årig, og Abelone blev enke med seks hjemmeboende børn. Den yngste søn – min oldefar – Jens Christian Christensen, var på det tidspunkt syv år. Den ældste søn Peter Christensen, kaldet Per Esbjerg, var født den 28. november 1842 og var lige netop fyldt 18 år ved faderens død, og han måtte som den ældste i søskendeflokken bestyre gården. Peter Christensen overtog gården efter sin mor i 1869 mod at betale hver af sine søskende 4.-5.000 kr., og han solgte samtidig stør-

stedelen af jorden til slagter Gebhardt. En af Esbjergs nye borgere.

I et interview i Esbjerg Avis i forbindelse med sit guldbryllup i 1919 fortæller Peter Christensen (Per Esbjerg) om tiden omkring overtagelsen af gården. »De to gårde lå så tæt sammen, at man lige kunne køre ind imellem dem, og de var omtrent de eneste bygninger, der fandtes på Esbjergs grund dengang. Til dem hørte hele det jordareal, hvorpå Esbjerg by nu ligger.« Gårdene lå i den nuværende Exnersgade, ca. hvor Jobcentret ligger i dag (Exnersgade 33). Havde Peter Christensen været forudseende og ventet med salget, kunne han have tjent mange penge. Han fortrød dog ikke, at han i 1869 solgte de 35 tdr. l., som hørte til gården, for 7.000 kr. til slagter Gebhardt, for »Hvem kunne også ane, at der lå så store værdier gemt i de tørre og magre sandbakker dernede ved havet?«.

I forbindelse med salget af jorden tog Peter Christensen et stykke jord fra til sig selv. Han solgte fødegården til mølleren i Spangsberg og byggede en ny gård uden for byen. Gården, som fik navnet Nygaard, havde tre længer med stuehuset mod syd og åben gårdsplads mod øst. I haven syd for bygningen havde der været en kæmpehøj, som blev sløjfet for at give plads til en teglovn, hvor familien selv transporterede og brændte de 15.000 mursten, som blev brugt til byggeriet af gården. Gården lå på hjørnet af den nuværende Nygårdsvej og Torvegade.

Maleri af gården Nygaard på Nygårdsvej. Gården blev opført i 1869 af Peter Christensen (Per Esbjerg) på hjørnet af det nuværende Nygårdsvej og Torvegade. Peter Christensen solgte gården i 1875 til landinspektør Jens Peter Madsen. Gården blev revet ned ca. 1915. EBA 06189-109

Peter Christensen og Marie Geising, sandsynligvis ved deres sølvbryllup i 1894. Begge blev kaldt Esbjerg: Per Esbjerg og Marie Esbjerg. Foto: Adolf Rasmus Andersen, Esbjerg. B3362 Vester Nebel Sognearkiv

Til Esbjerg Havns 25-års jubilæum i 1893 konstruerede man denne plakate med mennesker, der havde haft betydning for Esbjergs første år. Peter Christensen (Per Esbjerg) ses i tredje række fra oven nr. tre fra højre. Ved siden af ham, nr. tre fra venstre, er Niels Christensen (Niels Esbjerg), som ejede den anden, mere kendte Esbjerggård. EBA 71871-070

Peter Christensen blev gift med Marie Geising den 16. november 1869, og brylluppet blev holdt i den nyopførte Nygaard. Familien boede i Nygaard i seks år og solgte den af helbredsmaessige årsager i 1875. Herefter købte de en mindre ejendom i Strandby, og endelig flyttede de til en gård i Hygum, hvor de levede resten af deres dage.

Marie fik også tilnavnet Esbjerg efter giftermålet, og i en omtale i Dagbladet Vestkysten i forbindelse med hendes 90-års fødselsdag i september 1936 kan man læse følgende: »Naar man sidder over for Hygums (bopælen) Oldemor, Enkefru Marie Christensen, som ingen ved, hvem er, men Marie Esbjerg, som alle kender...« og »Fra Esbjergtiden bærer hun navnet Marie Esbjerg, og hun er stolt af det; hun oplevede Byens Fødsel, stod Gudmoder ved Daaben, og ser nu, hvorledes den vokser sig stor og

arter sig saa vel, at den har faaet prædikatet Danmarks raskeste By.«

Jens Christian Christensen (Jens Esbjerg) - oldefar

Peter Christensens lillebror Jens Christian Christensen – min oldefar – blev født i Esbjerg den 10. december 1852. Han blev uddannet ved landbruget, men tjente også et år på et hotel i Ribe, hvor han dagligt kørte postvogn i Ribes gader. En vinter var han på Lyngby Landbrugsskole, hvilket var langt fra almindeligt for landmandssønner på den tid, men dette ophold fik senere stor betydning for ham. Han købte i 1883 en gård i Hygum ved Vester Nebel, og i 1884 blev han gift med Bodil Kjestine Hansen, datter af Hans Sørensen i Roushøj.

Jens Esbjerg, som han kaldtes til daglig, var en dygtig landmand, og det lykkedes

Jens Christian Christensen (Jens Esbjerg). Født den 10. december 1852. Død den 30. maj 1928. EBA 116444-070.tif

Bodil Kjestine Hansen. Født den 26. august 1859. Død den 27. august 1917. Gift med Jens Christian Christensen den 30. april 1884. EBA 116148-070

Syerske Abeline Christine Christensen (bedstefars søster). Født den 25. august 1885. Død den 4. februar 1914. EBA 116147-070

Anne Margrethe Christensen (bedstefars søster). Født den 14. august 1887. Død af tuberkulose den 17. marts 1913. Gift Uldbæk. EBA 116149-070

Dødsannonce for Jens Christian Christensen (Jens Esbjerg) den 30. maj 1928. Underskrevet af ældste søn, Hans Christensen. Hans og Johannes var de eneste overlevende børn. Annoncen blev bragt i Esbjerg Avis den 31. maj 1928. EBA 120305-103

Bedstefar Johannes Marinus Christensen som soldat. Fotograferet hos fotograf Bjerknæs, Esbjerg, den 15. november 1918. EBA 116145-005

ham at forbedre jorden betragteligt i de mange år, han drev gården.

Fra 1900 til 1906 var han medlem af sognerådet, og han har siddet i flere bestyrelser, blandt andet for mejeriet og brugsforeningen.

Bodil og Jens Chr. Christensen fik fem børn, heraf døde en søn som ti-årig i 1904, en gift datter som 25-årig i 1913 og en ugift og barnløs datter som 28-årig i 1914. Datteren, som var gift, fik to børn – en søn, som blev født den 26. maj 1909, og en datter, som blev født den 17. august 1910. Børnene var helt små, da moderen døde, og iflg. folketællingerne for 1911 og 1921 boede den lille pige hos sine bedsteforældre Bodil og Jens Chr. Christensen, fra hun var nyfødt. Sønneren blev boende hos sin far i Skovlund med faderen og dennes nye hustru.

Årene 1904-1917 var triste for familien, for efter at have mistet de tre børn døde Bodil Kjerstine Christensen den 27. august

Bedstemor Anna Christensen (til højre) fotograferet sammen med en anden pige. Foto: Ca. 1920. EBA 116144-070

Gårdejer Johannes Marinus Christensen og hustru Anna med deres seks børn. Måske fotograferet i anledning af Johannes' 50-års fødselsdag den 21. februar 1947. Børnene er bageste række fra venstre: Jens Henning Esbjerg Christensen, født den 27. maj 1930, Ellen Esbjerg Christensen, født den 3. marts 1926, Bodil Esbjerg Christensen, født den 28. april 1928. Forreste række fra venstre: Grete Esbjerg Christensen, født den 21. juli 1943, Jørn Esbjerg Christensen, født den 14. august 1939, Poul Vagner Esbjerg Christensen, født den 6. februar 1934. EBA 116146-406

1917 som 58-årig, og Jens Chr. Christensen var herefter alene med sit dengang syvårige barnebarn. Han afstod gården til sin ældste søn Hans Søren Christensen og flyttede med barnebarnet til et hus i nærheden, hvor han døde den 30. maj 1928.

Johannes Marinus Christensen - bedstefar

Min bedstefar, Johannes Marinus Christensen, som var Bodil og Jens Chr. Christensens yngste barn, var indkaldt som soldat, da moderen døde. Mine mostre har fortalt, at han ikke kunne få orlov til at tage hjem til hendes begravelse, hvilket var en stor sorg for ham resten af livet. Han ville heller ikke fortælle sine børn meget om de søskende, han mistede som barn.

Johannes blev født den 21. februar 1897 i Hygum. Hans barndom har uden tvivl væ-

ret præget af, at tre af hans ældre søskende døde, formentlig af tuberkulose. Broderen måske ved et ulykkestilfælde, det går fortællingen i familien på. Johannes var økonomisk bedre stillet end de fleste på landet på den tid, og han tog blandt andet en uddannelse som landbrugskandidat på Landbohøjskolen i København. Jeg har også fået fortalt, at han rejste rundt i Tjekkosllovakiet og studerede landbrugsforhold der, inden han den 22. maj 1925 blev gift med Anna Christensen, datter af smed Jens Christensen, Vester Nebel, og hustru Ellen Marie. Johannes og Anna købte gården Vennelykkegård i Gummesmark ved Ålbæk (Bramming), og deres ældste datter – min mor – blev født den 3. marts 1926. Hun blev døbt i Vester Nykirke den 18. april 1926 og fik navnet Ellen Esbjerg Christensen.

Om det var for at genskabe forbindelsen til byen Esbjerg, om det var en hyldest til min oldefar, eller om det var fordi Johannes blev kaldt Esbjerg, da han var indkaldt som soldat – eller måske noget helt fjerde, har jeg desværre ikke kunnet finde svar på.

Senere kom endnu fem børn til: Bodil, Jens Henning, Poul Vagner, Jørn og Grete, og alle fik navnet Esbjerg Christensen. Mine to mostre – Bodil og Grete – sløjfede Esbjerg-navnet, da de blev gift, men både jeg og mine morbrødres børn er døbt Esbjerg som mellemnavn, og flere har brugt og

bruger fortsat Esbjerg som efternavn. Mine tre børn er alle døbt Esbjerg som mellemnavn, men mine to døtre har begge sløjfet navnet, da de blev gift. Ingen af mine børnebørn er døbt Esbjerg.

Min søn har stadig Esbjerg-navnet, så der er håb endnu om, at fjerde generation i min slægtslinje fører Esbjerg-navnet videre.

Mine fætre og kusiner med Esbjerg-navnet har, så vidt vides, også døbt deres børn og evt. børnebørn Esbjerg.

Johannes og Annas børnebørn fra venstre: Nina (Gretes datter), Mette Lene og Anne Gitte (Bodils døtre), Charlotte (Pouls datter), Ole (Gretes søn), Anette (Ellens datter), Pernille og Marianne (Pouls døtre), Anna Marie og Nils (Jens Hennings børn), Hans (Jørns søn). På billedet mangler Lasse (Jørns søn), Peter (Jens Hennings søn) og Jacob (Gretes søn). Ellens, Jens Hennings, Pouls og Jørns børn er alle døbt Esbjerg som mellemnavn. EBA 116641-923

Marie Christensen – ene kvinde i Esbjerg Byråd 1913-1920

Af Peter Bak

Birthe Marie Christensen blev født den 20. oktober 1861 i Nørager (Randers Amt), hvor hendes far Rasmus Christensen var lærer. Hun var den yngste i en børneflokk på otte. Ved folketællingen i 1880 var hun stadig hjemmeboende. Hun læste til lærer på Femmers Kvindeseminarium i København, hvorfra hun dimitterede i 1885.

Efter at have haft stilling i Holstebro blev hun ansat ved Esbjerg Kommunale Skolevæsen i 1894. Her blev hun ret hurtigt vik-

let ind i en strid om organiseringen af kommuneskolen. I 1894 blev Esbjerg selvstændig sognekommune, hvor N. K. Langvad blev overlærer, og Marie Christensen fik til opgave at »føre det nærmere tilsyn« med forskolerne (Østre og Vestre) med titel af førstelærerinde.

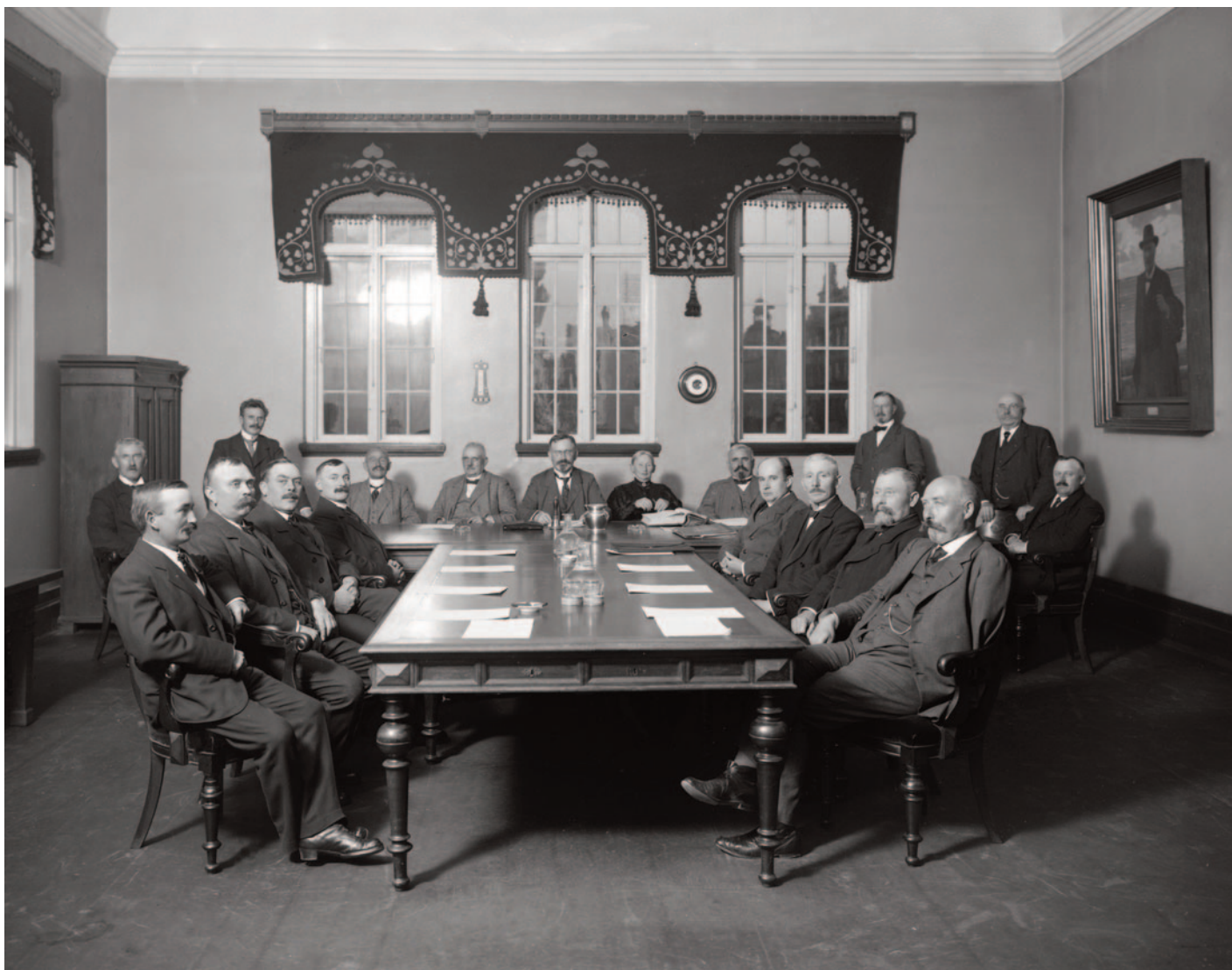
I begyndelsen af århundredet var der en større ideologisk kamp mellem Socialdemokratiet på den ene side og de borgerlige partier på den anden. I den forbindelse blev Marie Christensen udsat for stærke personlige angreb fra Socialdemokratiet, hvor redaktør Sundbo kom tæt på at sige, at kvinder ikke egnede sig som skoleledere, og han ville græde tørre tårer, hvis hun fandt sin stilling så uantagelig, at hun ville forlade sin stilling, hvis det lykkedes at fjerne stillingen som viceinspektrice: »Der er eksempler på, at kvinder kan regere, men de er få«. Han tilføjede, at han aldrig havde sagt, at kvinder ikke kunne undervise. (Byrådet, januar 1901)

Ifølge Werner Adolphsen havde Marie Christensen i dette arbejde vist sig som en meget dygtig administrator og en myndig leder. Desuden var hun knyttet til Indre Mission, så den socialdemokratiske gruppe med redaktør J. P. Sundbo i spidsen havde ideologiske grunde til at bekæmpe hende. I 1902 endte bataljen med, at Marie Christensen blev ansat som inspektrice for forskolerne. Sundbo skrev efterfølgende i Vestjyllands Socialdemokrat, at Marie Christensen benyttede sig af sin stilling til at agitere for Indre Missions søndagsskole. Denne beskyldning fik så vidt det ses ingen konsekvenser.

I 1913 blev hun opstillet til byrådsvalget på liste B, en borgerlig liste (Det Konserva-

Portræt af Marie Christensen, der var overlærer i Esbjerg og byrådsmedlem fra 1913-1921 for Det Konservative Folkeparti. Hun var også medlem af Dansk Kvindesamfund.
EBA 61482-070-595

Esbjerg Byråd holder møde i 1917 under ledelse af borgmester Knud Holck. Det foregår i Ting- og Arresthuset, hvor byråds-salen lå. På bordets venstre side fra venstre ses arbejdsmand A. Gram, murer H. C. Pedersen, restauratør A. P. Brandholt og slagteriarbejder P. Nielsen Kock. Ved tværbordet fra venstre ses lokomotivfører Chr. Christensen (kaldet »høje C«), hattemager Carl Jensen, redaktør J. P. Sundbo, grosserer H. Pagh, borgmester K. Ø. Holck (ikke medlem af byrådet, kongevalgt og Esbjergs anden borgmester), overlærerinde Marie Christensen og fabrikant Holger Olsen. Ved bordets højre side fra venstre bogtrykker Kristiansen Rosendahl, murermester Chr. Jensen, fisker Ole J. Christiansen og sagfører Niels Jæger. I baggrunden fra højre ses borgmesterfuldmægtig A. J. Fritsche og malermester Hans J. J. Frøkjær. Fraværende byrådsmedlemmer var lokomotivfører M. Mortensen, højskoleforstander Rasmus Vind og direktør C. P. Pedersen. EBA 104449-070

tive Folkeparti var på dette tidspunkt ikke dannet). I Esbjerg Avis blev hun præsenteret på denne måde:

»Frk. Christensen, skoleinspektrice, har været i Esbjerg i mange år.

I spidsen for forskolerne viste frøkenen sig som en udmærket ledende kraft. Mange forældre har sikkert i de år, frk. Christensen har været ansat ved vort skolevæsen, lært at skatte hende ved at høre deres småbørn. Blandt lærerpersonalet står frøkenen højt. Af sine kolleger uanset partifarve får hun de bedste lovord.«

Hun blev genopstillet og valgt til byrådet i 1917, men blev syg og søgte orlov i 1920,

hvor Vestjyllands Socialdemokrat havde en meget positiv afskedsartikel:

Frøken Marie Christensen

»Esbjerg Byråd tog altså i mandags afsked med overlærerinde, frk. Christensen. Det forekommer os uforholdsmæssigt, at frøkenen skulle træde tilbage så hurtigt, og med lidt god vilje fra hendes partifæller synes vi, at hun kunne være blevet i rådet i hvert fald til foråret. Men når det nu altså ikke kan være andet, vil også vi gerne sige det afgående byrådsmedlem et pænt farvel.

Frk. Marie Christensen fyldte sin plads på en ualmindelig smuk måde i byrådet. I sko-

leudvalget, for hvilket frøkenen to år var formand, arbejdede hun støt og sikkert. Med stort og indgående kendskab til skolevæsenet forbandt hun megen energi og var stadig interesseret i at gøre folkeskolen så god som muligt. Det virkelige fremskridt havde en udmærket fortaler i overlærerinden, og det mærkedes ingenlunde stærkt, at hun tilhørte et højkonservativt parti. Fordomsfri og retlinet, som hun er, kunne det energiske byrådsmedlem ikke tåle, at hendes kælebarn skolen skulle lide under spæredillen.

Men det kan samtidig siges, at frk. Christensen var en yderst økonomisk administrator, hvad hun også har været i skolen. Det er ikke for meget sagt, at overlærerinden har sparet en ret betydelig formue til Esbjerg Kommune ved sin store økonomiske omsorg for de to skoler, hun administrerer. At ingen mand kunne have gjort det bedre, er vi forvisset om. Og de fleste ville have gjort det vanskelige stykke arbejde langt ringere.

Med kammeratlig optræden over for lærerpersonalet forbandt frk. Christensen en særlig evne til at lede og til at forhandle til rette, og det må derfor siges også ved denne lejlighed, at vore to grundskolebygninger, som nu er meget store og tilsammen rummer halvdelen af skolens børn, er i en sjælden grad velledet.

Denne evne til ledelse og organisation kom frk. Christensen til gode under hendes byrådsarbejde. Som hendes førelse af skoleudvalget var mønsterværdig, mærkedes hendes humane ægte kvindelige tankegang også i de mange forsørgelsesudvalg, i hvilke hun havde sæde. De syge og de gamle har hende et og andet at takke hende for. Selvfølgelig kom hendes partistand-

punkt af og til i vejen. Man skal jo følge partiparolen, og den konservative gruppe lod sig sikkert meget mod frk. Christensens vilje efterhånden beherske af Venstres fedtepolitik. Og det skulle ikke undre os om en medvirkende årsag til frøkenens bortgang var den, at hun ikke kunne finde sig i Venstres anmassende og kaninagtige stilling over for de konservative.

Hovedårsagen var vel imidlertid, at sygdommen kom så pludselig og næsten tog magten fra hende. Frk. Christensen har aldrig før været syg. I hvert fald ikke i de 25 år, hun har været ved det herværende skolevæsen. Hun har ikke tidligere haft nogen sygedag, for hvilken kommunen har betalt vikar. Det er nok et ret sjældent tilfælde. Og den samvittighedsfulde overlærerinde har da ment, at det hun først måtte give afkald på, var byrådsarbejdet, for at hun med des større kraft kan samle sig om ledelsen af sine kære skoler.

Dertil giver vi hende vore bedste ønsker og siger tak for udmærket samarbejde i byrådet, også med socialdemokraterne.«

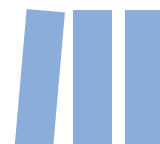
Marie Christensen forlod Esbjerg i 1920 og slog sig ned i nærheden af Silkeborg. I 1921 fik hun sin afsked ved Esbjergs skolevæsen på grund af sygdom¹⁾.

Note

¹⁾ Vestjyllands Socialdemokrat den 26. november 1920.

Litteratur

Adolphsen, Werner: En by og dens skole. Folkeskolen i Esbjerg 1868-1994. Esbjerg 1997
Wowk Andersen, Anna og Karen Jermiin Nielsen. Sager særligt for kvinder. Speciale ved Historisk Afdeling, Institut for Historie og Områdestudier, Aarhus Universitet 2006.

Stormly gennem 50 år – fra privat initiativ til en professionel institution

Af Aja Høy-Nielsen

Esbjerg var i 1971 det første sted i landet, der fik et beskyttet pensionat for kvinder – Stormly. Det voksede ud af KFUM's Sociale Arbejde, og det kristne menneskesyn danner fortsat fundamentet for botilbuddet, der i dag er flyttet til Guldager.

»Vores udgangspunkt er, at ethvert menneske har ret til et værdigt liv, og at den enkelte skal mødes med respekt og åbenhed«.

Sådan beskriver det midlertidige botilbud til kvinder Stormly sig selv.

Stormly er måske nok en af Esbjergs mere ukendte institutioner, men har ikke desto mindre eksisteret i mere end 50 år – og Stormly er fortsat et sted, hvor kvinder finder tryghed, genvinder fodfæste og bliver en del af et fællesskab, inden de igen tager fat på livet med nye muligheder.

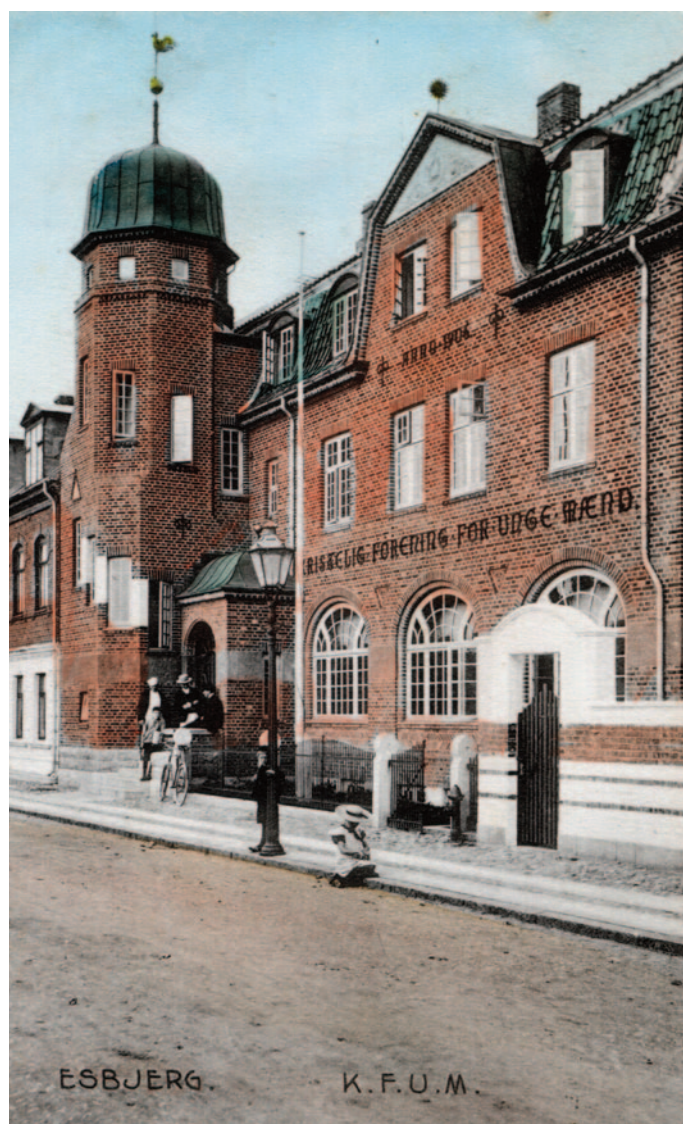
Historien om Stormly tager sin begyndelse tilbage i 1950'ernes Esbjerg.

En række kvinder, primært med tilknytning til byens kirker, begyndte et socialt arbejde med fokus på kvinder. For Midnatsmissionen gik Emma Nielsen ud i weekenderne i byens gader og på værtshuse og kontaktede kvinder for at tilbyde dem hjælp. Nogle havde brug for en seng og overnattede hos Emma Nielsen.

Sammen med andre kvinder mødtes de frivillige i KFUM's Fritidshjem i Kirkegade, hvor de blandt andet syede brugt tøj om til trængte kvinder og deres børn. Og de kunne konstatere, at nok havde byen botilbud for mænd i krise – men ikke for kvinder.

»Jeg forsøgte at holde mit privatliv udenfor, men det lykkedes ikke. Når kvinderne havde problemer, kom de og spurgte, om de måtte være hos os. Det skete også, at

politiet ringede og sagde: Vi har en dame her, kan hun komme ud til dig? Så ryddede vi et værelse, og så flyttede damen ind. Min mand var meget tålmodig«, beretter Stormlys første bestyrelsesformand, Emma Nielsen (1971-1985) i 25-års-jubilæumsskriftet fra 1996.

Håndkoloreret postkort af KFUM's Hus, Kirkegade 51 fra ca. 1908. Det var her, kvinder satte socialt arbejde for kvinder i gang i 1950'erne. EBA 56276-185

Gudrun Pedersen ved Stormlys 25-års jubilæum i 1996. Hun var institutionens første leder 1971-1981. EBA 117145-070

To »anonyme« rækkehuse

Ideen om et »beskyttet pensionat for kvinder« var født, og efter flere års forarbejde, husjagt og forhandlinger med Esbjerg Kommune blev Stormly en realitet og indviet den 11. maj 1971.

Det var fra begyndelsen tanken, at pensionatet ikke skulle ligne en institution, men et hjem, og derfor passede det så fint, at Stormly kunne placeres »anonymt« i to rækkehuse i Ungdomsbos nye bebyggelse på Jerrigsvej i Sædding.

Den nyansatte forstander, Gudrun Pedersen (1971-1984) og hendes mand Svend, boede i nr. 40, og nr. 38 blev indrettet med plads til seks kvinder.

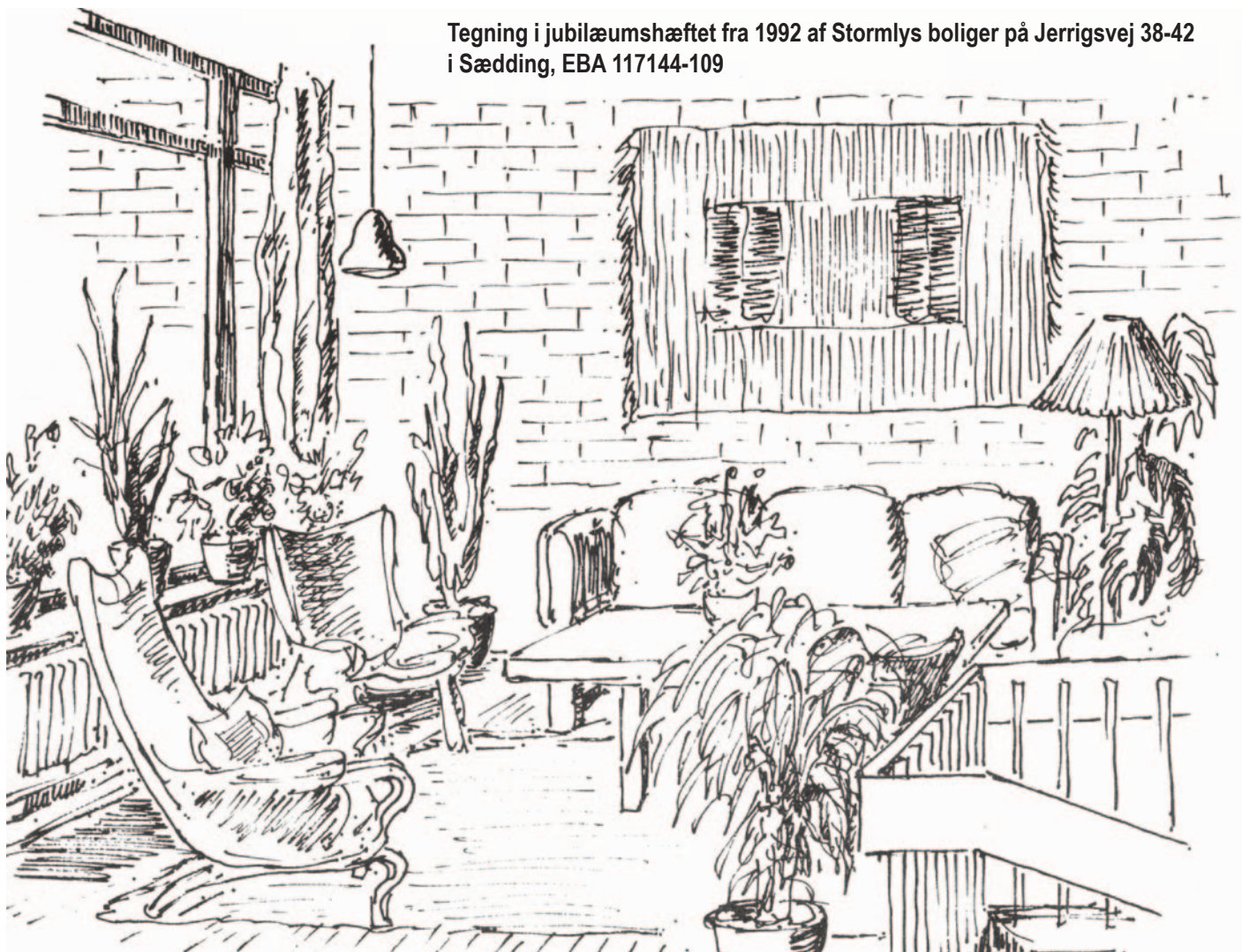
Gudrun Pedersen fortæller i jubilæumsskriftet, at hun »var der i hele døgnet, min mand havde sit daglige arbejde at passe, men var en uvurderlig hjælp i hverdagen på Stormly. Der var ikke meget privatliv, men det var helt sikkert en dejlig og indholdsrig tid«.

Den 1. marts 1979 voksede Stormly fra to til tre rækkehuse, da Jerrigsvej nummer 42 blev lagt til, så der nu var plads til ni beboere.

Stormlys boliger Jerrigsvej 38-42 set fra gaden i 1992. Illustration fra jubilæumshæftet. EBA 117143-109

Tegning i jubilæumshæftet fra 1992 af Stormlys boliger på Jerrigsvej 38-42 i Sædding, EBA 117144-109

Kvinder, der var ved at miste alt

I de første mange år var det overvejende voksne kvinder i livskrise og med alkoholmisbrug, der søgte ly i Stormly.

Senere kom der kvinder med blandingsmisbrug (alkohol og medicin) til, og en sjælden gang en narkoman. Brugergruppen blev med årene yngre, og der kom flere til med psykiatriske diagnoser og psykiske problemer.

Statistikkerne viser det samme billede gennem mange år: 90-95 pct. af kvinderne har haft misbrugsproblemer, 70-75 pct. har tilknytning til psykiatrien, og 60-65 pct. har været udsat for seksuelle og voldelige overgreb.

Opholdstiden svingede mellem seks til ni måneder – for enkelte længere. Når en kvinde ikke kunne se sig selv længere end nogle få uger, så sagde forstander Jytte Madsen: »Du har brugt 30 år af dit liv til at komme hertil, så nogle måneder er vel ikke for meget«!

Kvinderne kan fortsat henvende sig selv om ophold på Stormly, men de fleste bliver henvist fra psykiatrien, egen læge eller kommunen. I dag er opholdstiden gennemsnitlig fire måneder, og der arbejdes på kortere ophold på tre måneder.

Amtet blev bombarderet med henvendelser

Den 11. maj 1971 blev Stormly indviet og klar til at modtage de første kvinder.

Stormly var og er stadig en selvejende institution under KFUM's Sociale Arbejde i Danmark med driftstilskud fra kommune og stat. Med indførelsen af bistandsloven i 1976 overgik den selvejende institution til driftsoverenskomst med Ribe Amt.

Ændringen betød, at bestyrelsen fik tilført repræsentanter fra Esbjerg Kommune og Ribe Amtsråd. Fra Esbjerg Kommune indtrådte Johanne Rasmussen og fra Ribe Amtsråd Frida Jensen.

Ændringen betød også, at de ansatte skulle have løn efter overenskomsten, men når alle nu skulle have overenskomstmæssig løn, var der simpelthen for få penge på budgettet, og der var lagt op til afskedigelser.

Sammenholdet var imidlertid så stærkt, at de ansatte og forstanderen foreslog, at de fordelte den afsatte lønsum mellem sig efter en plan, de selv havde lagt. Forslaget blev dog afvist af Ribe Amt, og lønningerne blev efterhånden reguleret.

Sparerunder var heller ikke ukendte, specielt i 1998, hvor Stormly var lukningstruet, da Ribe Amt ville fjerne det årlige driftstilskud på 1,5 millioner kroner. Det betød, at statens tilsvarende tilskud også ville bortfalde.

Ved en kæmpeindsats af medarbejdere, daværende og tidligere beboere, bestyrelsen og mange andre støtter blev Ribe Amt bombarderet med henvendelser og læserbreve. Amdsrådet kom til fornuft og nøjedes med en lille nedsættelse af tilskuddet. Stormly klarede sig igen.

En ubehagelig fødselsdagshilsen

Tre år senere – i 2001 – blev det fjerde rækkehus på Jerrigsvej lejet og lagt til, så der nu var plads til 12 kvinder.

Gennem alle årene har Stormly økonomisk måttet indrette sig efter diverse paragraffer, som jeg undlader at gå nærmere ind i her. Men det er værd at nævne, at 40-års jubilæet den 11. maj 2011 blev fejret med en stor fest.

Esbjerg Kommune var forholdsvis tavs under festen, for det skulle vise sig, at kommunen få dage efter festlighederne op sagde driftsoverenskomsten med Stormly med virkning pr. 31.12.2012.

Dermed var det dog ikke slut med Stormly. Forstander Jytte Madsen, bestyrelsen og KFUM's Sociale Arbejde besluttede at drive den selvejende institution videre uden noget sikkerhedsnet. Det lykkedes, og nu ti år efter er Stormly et veldrevet beskyttet pensionat for kvinder.

Frivillighed under pres

Historien om Stormly afspejler, hvordan

meget socialt arbejde har ændret sig i de forløbne 50 år.

Det er en udvikling fra det frivillige arbejde, hvor bl.a. kvinder i KFUM's Sociale Arbejde ser et behov, tænker kreativt for at løse det og lægger mange timer i arbejdet. Som årene går, stiger behovet for professionel viden og indsats, fordi arbejdet vokser i omfang, og fordi – som i Stormlys tilfælde – målgruppens problemstillinger med misbrug og psykiske lidelser bliver mere komplekse.

Brugernes ændrede behov afspejler sig i behovet for nye kvalifikationer blandt personalet. Det store hjerte og den sunde fornuft har fået tilsat en dimension af mere faglig professionalisme.

Nye venner, nyt netværk

Men hvad er det, Stormly kan? Lad os give ordet til kvinderne, der gennem årene har udtalt sig i forskellige blade i form af interviews, fra Stormlys gæstebog og i de mange læserbreve til aviserne dengang i 1998, hvor Ribe Amt truede Stormly på eksistensen:

- det er den lille institution, der er som et privat hjem
- kun for kvinder, det giver ro og tryghed
- uden børn, ro til at finde sig selv
- altid nogen at tale med
- en del af fællesskabet
- frie forhold under faste rammer
- lære at tage ansvar og få ansvar
- mange forskellige aktiviteter
- hvis man selv vil hjælpe til, løses problemerne
- dejligt med gensynsmøder og weekender
- nye venner og netværk

Mange kvinder nævner også den stille stund efter morgenmaden, hvor de synger, og der læses en andagt.

Udsagnene svarer godt til Stormlys målsætning: At tilbyde en lille, hjemlig institution, en aktiv hverdag med et social- og arbejdsfællesskab, personale dækning hele døgnet, et sted udelukkende for kvinder, accept af hinanden. Kvinder i livskrise har ikke kræfter til også at tage sig af deres

børn. For børnene er det ofte en utrolig letelse, at der er nogen, som passer på deres mor, så de kan få en normal børnehverdag. Det er tilladt at få besøg af en mand i dagtimerne, men det viser sig, at det sker yderst sjældent.

Et rummeligt hjem

I Gudrun Pedersens gæstebog fra årene 1971-1985 og i et album fra senere ses, at Stormly er et hjem, ligesom alle andre hjem, hvor årets gang bliver fejret.

Der holdes adventsfester med deltagelse af tidligere beboere og bestyrelsesmedlemmer. Juleaften, nytårsaften, beboeres fødselsdage, medarbejderes jubilæer, ja sågar to bryllupper blev også holdt i hjemmet.

Husets rummelighed betød, at de tidligere beboere var velkomne til det ugentlige kaffemøde, hvor det var muligt at tage alle emner op. Kontakten kunne også være samtaler, medicinadministration, spiseordning og anden deltagelse i stedets sociale liv.

Ud af kaffemøderne voksede venneforeningen, som oprindeligt blev kaldt »Stormly-kvinderne«. Foreningen arrangerede biografer og udflugter, og i mange år blev det til små ferier i kommunens hytte »Troldehøj« i Marbæk.

Årets Praktikplads

Både i 2001 og 2004 blev Stormly kåret som »Årets Praktikplads« for elever på sosu-assistentuddannelsen. Det er fagforeningen FOA, der har indstiftet prisen, og kåringen foretages af elevforeningerne hvert år i hvert amt.

De to praktikanter, Heidi Matthiesen og Gudrun Pedersen, indstillede Stormly i 2004 med følgende begrundelse: »Det er menneskesynet – både over for beboerne og i forhold til personalet – der gør forskellen. Her er loyalitet. Gensidig respekt. Nærhed uden omklamring. Her tager vi ganske enkelt ALLE alvorligt – fra første dag, og der er sat tid af til vejledning af os praktikanter.«

Netværkstilbud

Når man har boet i Stormlys trygge og ordnede rammer, kan udflytningen være skræmmende og overvældende.

I 1995 lejede Stormly en lejlighed på Karl Andersens Vej, ganske tæt ved rækkehusene på Jerrigsvej. Her kunne tre kvinder ad gangen bo i en periode med tilsyn fra Stormly.

I 2011 blev det med midler fra Oak Foundation (støtte til sociale indsatser og projekter) under hjemløsestrategien muligt at indrette 11 »skæve boliger« i Gormsgade i det centrale Esbjerg. Boligløse kvinder kunne flytte ind og være med i »Stormly-kvindernes« fællesskab.

Stormlys medarbejdere har i netværksarbejdet kontakt med 50 tidligere beboere.

Nye tider i Guldager

De fire rækkehuse på Jerrigsvej var fra begyndelsen Stormlys hjerte og dannede ramme om mange års vellykket kvindehistorie. Det var dog også en kendsgerning, at rammerne efterhånden var for små og toilet- og badeforhold ikke tidssvarende. Samtidig stod der til stadighed kvinder på venteliste.

Den tidligere Guldager Kro var sat til salg, og der var ikke ligefrem rift om de nedslidte bygninger, men bygningen rummede tilstrækkeligt med værelser, spise- og opholdsrum, værksteder og en stor have. Det var den nuværende leder Ann Loft (fra 2014-), der sammen med den nuværende formand for bestyrelsen Birthe Melstrup i 2018, der reelt stod for de indledende forhandlinger om køb af Guldager Kro. Det endte med, at KFUM's Sociale Arbejde købte stedet og lejede det ud til den selvejende institution »Det beskyttede pensionat Stormly« i 2018. Nu med plads til 18 kvinder, der hver fik eget værelse, eget toilet og bad.

Da salget blev kendt, reagerede naboerne straks. De forestillede sig åbenbart uro, narkomaner og faldende huspriser, men meget hurtigt viste det sig, at Stormly også i Guldager ønskede fortsat anonymitet i stille og rolige rammer – så roen blev genoprettet.

Set fra højre Jytte Madsen, Aja Høy-Nielsen og Birthe Melstrup foran det nye Stormly i Guldager, den 7. juni 2023.
Foto: Brian Kristensen. EBA Q28815-037

Og meget snart efter blev den tidligere krosat i stand på Stormlys regning med nyt tag, malede facader og et smukt haveanlæg.

En særlig tak til:

Jytte Madsen, Esbjerg, leder af Stormly 1987-2014, i alt 27 år
Birthe Melstrup, Esbjerg, formand for bestyrelsen 2018-
Kristian Pahuus, Vejle

Aja Høy-Nielsen

Aja Høy-Nielsen, der fortæller Stormlys historie, var selv medlem af Stormlys bestyrelse 1986-2001, heraf de sidste ti år som formand.

Kilder

EBA. Jubilæumsskrift: Stormly 25 år, 1996
EBA. Gæstebog/fotobog 1971-1993
EBA. Fotobog fra 25-års jubilæet
STORMLY, tilbageblik og visioner 1992-1993. Ribe Amt
Fra private: Diverse avisudklip, artikler m.v.

Da et nyt sogn blev til – og Sædden Kirke bygget

Af Benneth Østergaard Petersen

Et sogn er ikke blot et område i landskabet eller i byen, men det er en funktion, hvor en menighed lever af det, kirken er til for at viderebringe. Et sogn kræver altså en kirke, og Sædding-området har (sammen med Hjerting) i 700 år været en del af Guldager kirkesogn. De har kun været selvstændige sogne i ganske få år, Hjerting siden 1992, Sædding siden 1978.

I begge tilfælde var det befolkningstilvæksten, der gjorde det nødvendigt at udskille nye sogne. Men Sædding var først. I det følgende vil jeg fortælle lidt om det, jeg selv har oplevet og erfaret, men som ikke alt sammen er beskrevet før.

Endnu i begyndelsen af 1950'erne boede der kun ca. 1.000 mennesker i Sædding. På skolen var der højst 150 elever. Ti år senere var der 550 elever og vel omkring 4.000 beboere. I 1968, da der blev oprettet et residerende kapellani i Guldager Sogn, var der i Sædding 5.000 indbyggere, og skolen havde 1.200 elever. Den var dermed amtets største.

Der var altså flyttet virkelig mange hertil i de år. En stor del af dem kom inde fra Esbjerg, og derfor sognede de også helst derind. Nødt kom de til Guldager Kirke langt ude på landet, men sognemæssigt hørte de til der, så i hvert fald konfirmationer foregik derude. I de første år, jeg var her, forberedte og konfirmerede jeg otte klasser med 160-180 unge mennesker om året.

Det var meget unge familier, der flyttede hertil. Det ses også af alderen på de mennesker, jeg begravede de første år. Deres gennemsnitsalder var på 36 år! I nogen grad fordi en ny motorcrosser var et hit blandt de unge.

Denne befolkningsudvikling var faktisk sket forbavsende hurtigt – også hurtigere end Guldager Kommune var forberedt på.

Flere gårde var blevet solgt til kolonihaveforeninger, hvor mange nytilflyttere byggede havehuse, som de så flyttede ind i helårs. Det fik omsider Guldager Sogneråd til at opkøbe gårde, hvor de fik travlt med at få lavet lokalplaner, asfaltere veje og byggemodne grunde, så nye parcelhuskvarterer hurtigt kunne skyde op.

Første kirkeprojekt

Tanken om at bygge kirke kom imidlertid mange år tidligere. Allerede i 1951 skænkede fru Kirstine Olesen, Claus Sørensens søster og ejer af Hvilehjemmet på Neptunvej, en grund til kirken. Det er der, hvor nu børnehaven på Tarpbagevej ligger. Der blev også lavet tegninger til en lille landsbykirke, og der var forhandling med provsten, den senere professor Bent Noack i Alslev, men Kirkeministeriet sagde nej – Guds ske lov. Ingen kunne jo endnu vide, hvordan området ville udvikle sig, og hvor en kirke derfor ville være bedst placeret.

Men det var heller ikke så ligetil at bygge kirke dengang. Man skulle selv have indsamlet en stor del af pengene til det. Derfor begyndte allerede i 1951 en kirkekomite (især bestående af folk fra IM og KFUM og K) en sådan indsamling. Der blev afholdt årlige basarer, og folk blev besøgt ved dørene i årene helt frem til 1965.

Menighedshus

Det havde dog alligevel for lange udsigter. Derfor besluttede man i første omgang at bygge Menighedshuset på C. M. Nielsens Vej.

Fra 1966 blev der her udført et omfattende ungdomsarbejde, hvor der kom over 500 i huset pr. uge. Der blev også holdt gudstjenester – uden dåb og altergang, fordi huset ikke var indviet. Pastor Thomsen i Guld-

Grunden, som Kirstine Olesen forærede til kirkebyggeri i 1951, men den foreslåede plan blev aldrig realiseret. Foto 2006. EBA Q01640-041

Det nye menighedshus i Sædding er ved at være færdigbygget. Villakvartererne i Sædding voksede og voksede, så for at de mange nye beboere kunne lære hinanden bedre at kende, købte kommunen en grund ved C. M. Nielsens Vej, hvor dette hus blev opført og skulle være klar til indvielse den 17. september 1966. EBA 37512-060

ager fik i første omgang hjælp af en seminarielærer, Hauge Nielsen, der var teolog.

I 1967 blev der givet tilladelse til opslag af en stilling som residerende kapellan i Guldager. Men der var kun én ansøger, og han var ikke teolog, så det trak ud.

Det er her, jeg kommer ind i billedet. Jeg var sognepræst i Hodde-Tistrup og følte ikke, at jeg kunne leve op til folks forventning om, at en ung præst skulle kunne genoplive de gode gamle dage i sognet, der var det første grundtvigske pastorat i Vestjylland. Realiteten var jo, at folk flyttede derfra, og jeg tænkte: »Hvad bliver der af de gode folk, når de flytter til byen?« Derfor søgte jeg embeder, hvor der skulle bygges kirke – i Hanstholm og i Billund. Biskop Dons Christensen mente dog, at jeg skulle søge Sædding. »Det skal da være en missionsmand«, sagde jeg, men det mente Dons ikke – og så søgte jeg og fik embedet som residerende kapellan i Guldager Sogn med særlig henblik på kirkebyggeri i Sædding og udskillelse af nyt sogn. Det var i 1968.

Ny lov om kirkebyggeri

Samtidig kom en ny lov om kirkebyggeri, så finansieringen helt overgik til menighedsrådene og dermed til den kirkelige ligning. Jeg har altså været befriet for at deltage i indsamling, men kunne – samtidig med, at jeg var præst i Guldager, Hjerting og Sædding sammen med Thomsen og senere Borup – stille og roligt forberede byggeriet af kirken i Sædding. Og det tog ti år, som sådan noget nu gør. Det gjorde etablering af Hospice også.

Men hvordan bliver et sogn så til? I vores bevidsthed er sogn et samspil mellem noget kirkeligt og noget folkeligt – mellem forkyndelse og folkelig oplysning på en eller anden måde. Kirke og skole har således fra gammel tid hørt sammen – også i vores bevidsthed. Men kan der gøres noget for at skabe en folkelig sognebevidsthed i et helt nyt parcelhusområde, hvor folk kommer mange forskellige steder fra og med meget forskelligt ståsted? Hvordan kommer en ung præst i det hele taget i gang i sådan et nyt parcelhuskvarter? Indre Mission, som jeg i øvrigt fik et godt forhold til, hørte jo

Fourfeldtskolen set fra luften den 15. oktober 1970. Nederst ses byggeriet ved Huginvej og Søndre Fovrfeldvej. Skolen blev indviet den 12. august 1969. SK02150-080

hjemme i Menighedshuset. Selv syntes jeg, at det var vigtigt med folkelige foredrag. Så allerede tidligt arrangerede jeg foredragsaftener – først i Menighedshuset, senere på den nybyggede Fourfeldtskolen. Professor P.G. Lindhardt, højskoleforstander Arnfred fra Askov, kirkeminister Arne Fog Pedersen, salmedigteren, biskop Johs. Johansen var blandt de første foredragsholdere.

Den mest selvfulgellige kontakt var dog sådan set igennem Fourfeldtskolen, hvor vores børn gik, og hvor jeg allerede i 1970 kom i skolenævn og samtidig i Esbjerg Skolekommission.

Og så var der alle de personlige kontakter ved gudstjenester og kirkelige handlinger: Dåb, bryllupper og begravelser og igennem konfirmanderne og deres forældre. På kontoret i præsteboligen på Parkvej var der også alle kordegnefunktioner. Alle fødselsanmeldelser skulle ske her – og det var mange. Af og til måtte vi tage køkkenet i brug som venteværelse.

Endelig var der et utal af mæglinger, og det gik ikke altid stille for sig. Af overlæge Gert Jørgensen, som jeg havde på Pastoralseminariet, har jeg lært, at ingen af parterne måtte gå bitre fra hinanden i en skilsmisse. Skyld kan man leve med, men ikke med bitterhed.

Kirkebyggeudvalg

Kirkebyggeudvalget bestod af de medlemmer af Guldager Menighedsråd, som var valgt i Sædding. Det var tolder Gunnar Kodal (senere præst), lærer Helge Hjerrild, tankbådsfører Mads Peder Bojesen (senere kirketjener), bygmester Sloth Christensen samt undertegnede som residerende kappellan. I Kirkebyggeudvalget begyndte vi ikke med at vælge arkitekt, men med et studiekredsarbejde ud fra Johan Exners store bog om kirkebyggeri.

Vores mål var først at klarlægge, hvad en menighed er, og hvad en menighed netop på dette sted har brug for. I dette forarbejde, der skulle udmønte sig i de planer og synspunkter, som vi ville forelægge en arkitekt, lærte vi hinandens grundholdninger at kende, og vi lærte at respektere hinanden – trods alle forskelle. Selv den

ukirkelige Sloth Christensen gik positivt ind i projektet på sine forudsætninger – og gav oplysninger videre til sit bagland. I det hele taget var vi meget offentlige om alting. Det lokale ugeblad GAMMELT OG NYT blev brugt flittigt til informationer. Måske var det grunden til, at vi ingen modvilje mødte, og vi fik frie hænder af Guldager Menighedsråd.

Vores krav til en arkitekt var, at han skal

- 1) kunne sit håndværk,
- 2) være god til at samarbejde med bygherre og håndværkere,
- 3) kende til kirkebyggeri og have kendskab til den lutherske gudstjeneste og dens ritualer og helst være kirkegænger selv og inde i den danske tradition,
- 4) han skulle også gerne kunne få rum til at fungere efter deres hensigt og desuden have gode forbindelser til myndigheder og kunstnere.

Vi gennemdrøftede hvilke lokaler, vi skulle have udover kirkerummet og endte med et helt klart lokaleprogram set ud fra sognets forventede udvikling og lokalemæssige behov. Der skulle være en rummelig mødesal med adgang til et køkken. Derudover skulle der være tre konfirmandstuer, menighedsrådslokale, kontorer for kordegn og præster samt et kapel og et våbenhus med adgang til alle lokalerne.

Vi gav også klart udtryk for ønsker og principper for selve kirkerummet – også i relation til teologi og arkitektur. Det skulle være en moderne kirke i den forstand, at den nok skulle bryde med traditionel opfattelse af en kirke, men samtidig skulle den være i slægt med gammel kirkebyggetradition. Vi ønskede således en arkitekt, der var indforstået med kirkens hverdag.

Vi overvejede også, om vi udover økonomiske midler nu havde åndelig baggrund nok til en stor kirke. Disse overvejelser foregik netop, som ungdomsoprøret var på sit højeste med oprør mod alle autoriteter – også kirken.

Men vi blev enige om, at 12.000 mennesker kan forvente en værdig kirke, så vi

skubbede al kleinmodighed til side og besluttede os for et kirkerum til mindst 700 mennesker, uden man skulle føle den tom, hvis man kun var 50.

Vi overvejede også alterets placering og endte med at blive enige om at ønske det en central placering i midten, så præsten står midt i menigheden til gudstjenester. Og så talte Gunnar Kodal, der også var uddannet organist, varmt for at gøre kirken til et godt musikrum, så koncerter kunne være en alternativ brug af kirken. Det var længe før musikhus var på tale – og vi havde faktisk Sct. Martins in the Fields til den første koncert – med det resultat, at 800 mennesker kom ind, og mange måtte gå.

Men hvordan løser man det akustiske problem, der består i, at rummet både skal være godt til tale og til musik. Efter at have rådspurgt akustiske eksperter endte vi med et krav om en efterklangstid på 1,6.

Vi besluttede også, at når alle disse ting var gennemdrøftet og klarlagt sammen med den arkitekt, der skulle findes ved en åben arkitektkonkurrence, så skulle man vise arkitekten tillid ved at give ham frihed og arbejdsro til at give ønskerne hans særlige arkitektoniske udformning. De første skitser skal man så til gengæld give klare reaktioner på, så man kan nå til enighed om de planer, der skal sendes frem til godkendelse hos myndighederne.

Tur til København

Allerede i 1970 var vi i Kirkeministeriet for at få grønt lys for vores planer. For en sikkerheds skyld havde vi tilføjet fuld kælder under kirken – for at der skulle være noget for ministeriet at fjerne. Departementschefen gik da også så grundigt til værks med beskrivelsen af de begrænsninger, der skulle gennemføres, men ministeren, Arne Fog Pedersen, tog til sidst et askebæger, satte

Arkitekt Torkild Bang Termansen gennemgår skitseprojektet til Sædding Centret. Udgravningen til centret begyndte i juli 1976, og indvielsen fandt sted den 29. juni 1977. EBA 35909-019

det tungt ned på bordet og sagde: »De skal have, hvad de beder om.« På den måde fik vi også en kælder...

Turen til København var i øvrigt arrangeret i samarbejde med Kirkefondet med henblik på at se forskellige nye kirker. Det gav os anledning til en beslutning om, at vores kirkerum skulle være uden tilslutning til andre lokaler. Der er forskel på en københavnsk og en vestjysk menighed.

På samme tur besøgte vi Den danske Arkitektforening for at tale om en fri og åben arkitektkonkurrence, styret af arkitektforeningen.

I 1972 var vi på kirketur i Jylland, dels til Nørrelandskirken i Holstebro, hvor arkitekt Johs. Exner viste rundt. Desuden var vi i Hald Ege i Viborg, Sct. Andreas i Randers og Langenæskirken i Århus.

Men tiden gik. Af hensyn til byggeriet af Sædding Centret måtte vi fremskynde valget af arkitekt og besluttede derfor at nøjes med en lukket konkurrence mellem fem udvalgte navne: Thyge Arnfred (Fo og Bistrup Kirke), Holger Jensen (en række kirker i København), Exner (Nørrelandskirken m.fl.) + to lokale arkitekter: Lahn og Bay Jørgensen.

Også det trak ud, og nu var tiden så fremskreden og Sædding Centret så langt med sine byggeplaner, at vi ikke kunne vente på selv en indbudt arkitektkonkurrence. Derfor besluttede et samlet menighedsråd at pege på Inger og Johs. Exner, Århus, som kirkens arkitekter. Valget af deres tegnestue skete i sommeren 1973, for nu skulle der samlede tegninger på bordet af center og kirke, hvis centret som planlagt skulle åbne i sommeren 1977.

Kirkens placering

Inden jeg fortsætter med at omtale selve byggesagen, skal jeg lige fortælle lidt om forholdet til Guldager Kommune og sognerådsformand (og senere indenrigsminister) Jakob Sørensen. I forventning om fortsat at skulle være en selvstændig kommune havde Guldager Sogneråd foranstaltet en arkitektkonkurrence om Centerbyggeri på Aksel Moslunds jorder – altså den senere centergrund. I den plan var der indarbejdet et

rådhus, en biograf og et større butiksareal. Jeg spurgte Jakob Sørensen, om ikke også kirken skulle med. Men hans holdning var klar: Kirken skulle ikke ligge i et center – men på et frit og smukt sted. Guldager Kommune havde allerede udpeget Fælleskoven til kirkegrund (der hvor Puma Tæpper nu ligger). Den beslutning var taget! Så det var det, kirkebyggeudvalget i 1969-70 regnede med som kirkegrund. Vi søgte også ministeriet om tilladelse til kirkegård derude, men fik afslag. Alt det fortalte jeg naturligvis borgmester (og senere indenrigsminister) Henning Rasmussen lige efter kommunesammenlægningen i 1970.

I 1971 kom Esbjerg Kommunes plan om en ændret bebyggelse af Centergrunden. I den forbindelse spurgte stadsbygmesteren: »Hvad vil I sige til at bygge kirke sammen med et center? Det kendes så vidt jeg ved kun fra Schweitz.« Vi overvejede det grundigt – og tænkte, at man i gamle dage byggede kirkerne højt, så de var synlige for alle. I dag var det måske mere relevant at bygge, hvor folk færdes til dagligt.

Derfor valgte menighedsrådet enstemmigt at bygge kirke på et selvstændigt udmatrikuleret område ved det kommende center. Menighedsrådet ville dog ikke have fælles arkitekt med centret. Derfor skulle meget snarest muligt samarbejdes mellem de to arkitekter. Centerarkitekten Terman sen tegnede godt nok for sjov en kirke i to etager for at kunne tegne centret derudfra, men da Exners kom til, kom der et godt samarbejde i stand mellem de to arkitekter.

Hvordan skal kirken se ud?

Kirkebyggeudvalget forhandlede selvfølgelig med arkitekterne ud fra de teser, man var nået frem til, og så spurgte man dem: »Vil I godt bygge en evangelisk-luthersk kirke inden for den danske folkekirke?« »Kan man det, og hvad er så det?« Ja, til Luthers fortjenester hører, at han selv gjorde op med både den romanske og gotiske kirkebyggestil. Vi ved, hvad Luther mente, der var et godt kirkerum, eftersom han har medvirket ved byggeriet af slotskapellet i Torgau i Tyskland. Det er just et centralrum med pulpiturer og med alteret placeret i

Jordstykket til Aksel Moslunds gård ses midt i billedet t.v. ud til Tarpbagevej. Her så sognerådsformand Jakob Sørensen gerne et rådhus bygget for en ny, selvstændig Guldager Kommune, men ikke en kirke. EBA 61562-070

midten. Men Sædden Kirke rummer ikke kun et opgør med ældre kirkebyggeri. Dens søjler, buer og murværk viser samtidig slægtskab med ældre kirkebyggeri som f.eks. Løgumkloster.

Samarbejde med kommunen

Esbjerg Kommune havde besluttet, at der i centret skulle bygges et bibliotek og et ældrecenter. Derfor lavede vi et samarbejdsudvalg bestående af kulturudvalget, socialudvalget og menighedsrådet for den bygningsdel, der skulle rumme kirke, ældrecenter og bibliotek omkring en fælles gårdhave. Vi tænkte ikke blot på byggeriet, men også på hvilken gensidig glæde, vi kunne have af fællesskabet. Jeg var med i Centerbestyrelsen og fulgte planerne nøje. Velviljen over for kirkebyggeriet strakte sig nu fra byrådet og over centerbestyrelsen til de allerfleste i sognet. Der var ingen klager eller modstand. Der var et venligt samarbejde mellem den verdslige og den kirkelige myndighed, hvor man andre steder i

landet har haft mange modsætningsforhold – også i forhold til befolkningen. Men vi havde også oplyst om alt undervejs, så alle via GAMMELT OG NYT var fortrolige med, hvad der skulle ske.

Kirkeprojektet

Det gjaldt dog først om at få udarbejdet et skitseprojekt. Sædding Centret, der skulle være en selvejende institution, var planlagt færdigt i sommeren 1977, så da der i juni 1975 forelå et skitseprojekt til kirken, blev det forelagt for menighedsrådet, og tegningerne blev fremlagt for offentligheden, så vidt jeg husker i Menighedshuset (eller var det i skolens gymnastiksal?). Det gav naturligvis anledning til et afgørende møde mellem menighedsråd og arkitekt. Så vidt jeg husker, var der ikke alvorlige indvendinger, så arbejdet med detailprojektering gik hurtigt i gang.

Imidlertid skete der det, at man i socialudvalget trak ønsket om et ældrecenter i Sædding Centret tilbage. På det reagerede

menighedsrådet prompte og kraftigt, for planlægningen var nu så langt fremme, at en beskæring af centret i høj grad ville påvirke kirkebyggeriet. Mod at jeg lovede at bruge stedet mest muligt, sørgede kulturudvalgsformand A. K. Nielsen for, at kulturudvalget overtog hele den planlagte bygning og lod den indgå under biblioteket. Det var baggrunden for oprettelsen af Centerklubben i Mødestedet – og for brugen af rummet til gudstjenester det sidste år, før kirken blev færdig. (Kirkefondet gav os udstyret – og vi kunne gå over og bese kirkebyggeriet efter gudstjenesterne.)

Samarbejdet mellem Termansen og Exner var ledet af respekt for hinandens kompetencer. Jeg husker ikke, hvornår menighedsrådet godkendte de endelige tegninger til kirken, men i stedet for at fremsende dem til godkendelse hos myndighederne og for at spare tid tog jeg den 24. januar 1977 til København for at få dem godkendt

hos alle relevante instanser: Ingeniør, akustiker og kirkeminister.

Derefter gik det stærkt med udbud og start af byggeriet. Oscar Nielsens murerfirma stod for det store murerarbejde med 750.000 mursten fra Sønderkov Teglværk. Frits Nielsen og Kjeld Bjerrum blev valgt som ingeniører.

Grundstensnedlæggelsen fandt sted den 15. juni 1977, en meget varm sommerdag. Min kone, Lise, tog et godt billede ude på skinnerne til den store kran. På billedet ser man Inger og Johs. Exner hilse på biskop Henrik Dons Christensen, mens arkitekt Schmidt og jeg ser til. I baggrunden står sparekassedirektør Johs. Thuesen med de mønter, der skulle mures ind bag grundstenene, fire gamle munkesten, fundet på loftet i Guldager Kirke. I et brev til Exners i august skriver jeg: »Dette smukke billede viser, at kirken er sat på skinner«. Sædding Centret blev indviet i juli 1977.

Grundstensnedlæggelsen til Sædding Kirke fandt sted den 15. juni 1977 og i sådan varme, at nogle af de lokale, unge deltagere mødte endog meget let påklædte op. EBA 69546-019

I november 1977 var der menighedsrådsvalg. Her valgtes dels et menighedsråd til Guldager, dels et menighedsråd til ikrafttræden i Sædding efter kirkeindvielsen. Det betød, at dette nye menighedsråd allerede på dette tidspunkt blev inddraget i kirkebyggeriet.

Byggefasesen

Jeg fulgte byggeriet tæt og deltog i mange af byggemøderne på byggepladsen. Derfra husker jeg især den dag, da murerformand Rudhi Christensen havde fundet ud af et snedigt system, hvorefter man kunne bygge tårnet, så rundingen forneden kunne aftage passende op til det sted, hvor den øverste firkant begynder og afslutter tårnet i et fladt tag, som i øvrigt kunne overtage midterfyret, der står henne ved skolen. Tårnet ses i øvrigt på mange herresæder i Irland og Wales, blot at rundingen her er foroven og firkanten forneden.

Det blev også sagt, at det her da slet ikke kom til at ligne en kirke – snarere en borg, et beskyttet sted. Og det er såmænd så sandt, som det er sagt. Sædden Kirke er ikke et symbol i landskabet eller en genkendelig kirke i bybilledet. Det anonyme ydre er derimod snarere tilpasset centerbygningen. Efter arkitekternes mening kan man ikke nøjes med at tage stilling til kirken som et ydre symbol. Kirke bliver der først, når form og funktion vokser sammen til en helhed. Det afgørende er, at kirkens rum er et velegnet sted at holde gudstjeneste i.

Det kan man naturligvis gøre i et skur, og man kan også gøre skuret større og smukkere, men man kan ikke gå ud over det sandfærdige og renfærdige uden at ødelægge det som gudstjenesterum. Sædden Kirke ligger, hvor mange mennesker færdes. Derfor skulle den også skærme mod støj og forstyrrende indtryk udefra.

Når jeg var på byggepladsen, blev jeg også ofte spurgt af håndværkerne om, hvad de forskellige ting var til for. Det gjorde de dog ikke med hullerne i væggen inde i kirken. De passede lige til en kasse øl. »Men hvad skal du bruge dem til bagefter?« spurgte de. »Har du tænkt dig, at du

skal opbevare særligt gode årgangsvine til altergang ved højtiderne?« Alvoren bag det hele er selvfølgelig, at det er ventilationskanaler, der er udformet så smukt som muligt, men intet i kirken er til blot for et syns skyld.

Der er imidlertid den hage ved disse ventilationshuller, at de går ned i kælderen og derved desværre skaber en lydforbindelse til mødesalen. Det viste sig at være noget af en katastrofe, da vi engang havde Syvkanten til at spille Sartres »Lukkede døre« på mødesalens scene. Skuespillerne blev så forstyrret af, at Carl Aage Eliasson øvede med englekoret inde i kirken på den anden side, at jeg måtte ind og bede dem holde inde, til stykket i helvede var forbi.

Lyset

Der er dagslys, som kommer ind af loftsvinduerne. I klart solskin skaber de nogle geometriske figurer på væggen, som kan ændre sig i løbet af en gudstjeneste. Den elektriske belysning består af 803 uafskærmede glødelamper, der i modsætning til dagslyset ikke giver skygger. De fire km. ledninger er som stivnet haglvej i den øverste dunkle del af kirkerummet. For arkitekterne er belysningen af afgørende betydning. Selv kalder de lyset »et guddommeligt materiale, som kan mere end alt andet stof på jorden. I et godt kirkerum berører lyset vor følsomheds tangenter, åbner for sindets modtagelighed, transporterer og bærer en, så man på én gang svæver rundt i rummet, samtidig med at fødderne på stengulvet og øjet på vægfladen fortæller, hvor man er. Lyset forbinder en med himlen og den jordiske tilværelse. Derfor kan et rum skabt af lys blive et evangelisk rum, fri for falsk mysticisme, fyldt med guddommelig uudsigelighed – et godt evangelisk-luthersk kirkerum«.

Alterets placering

I den sidste del af byggefasesen var der dog en lang række ting at tage stilling til. I Exners sommerhus tilbragte vi et døgn med at gennemdrøfte detaljer i huset. Alteret blev f.eks. efter mit ønske flyttet nærmere midten af rummet. Ved læsningerne foran

alteret står præsten således midt i menigheden. Den placering har jeg altid været meget glad for. Altergangen ledes til gengæld fint fra bagsiden af alteret. Det skabte dog det problem, at rummet bag alteret blev for stort til en enkelt række knæfald. Først da jeg sagde, at vi på plejehjemmene jo da går ned igennem stolerækkerne, og det samme kan man også gøre bag alteret, gav arkitekterne efter. Derfor kom dertorækkerknæfald. Til gengæld blev pladsen endnu bedre til et helt orkester i forbindelse med koncerter.

Prædikestolen

Jeg var også uenig med arkitekterne om prædikestolen. Allerhelst ville de ingen have. Præsten bør gå ned igennem kirken og prædike, mente de. I hvert fald højst en læsepult (som i Nørrelandskirken). Men jeg insisterede på, at prædikestolen i en luthersk kirke skal have samme arkitektoniske vægt som alter og døbefont. Det resulterede så i, at der blev lavet en gedigen, flytbar prædikestol i træ. Den prøvede vi så at give forskellige placeringer i brug og endte inde i en af buerne i nordsiden.

Senere løftede vi den op og gav den en lydhimmel og sagde til Exners: »Der skal en ny prædikestol være«. Først da accepterede de at udforme den nuværende stol, der adskiller sig fra det øvrige murværk i kirken ved at være afsyret, så der fremtræder lidt mørkere. Og så kan præsten jo i øvrigt gå nede i kirken og prædike, hvis han vil det.

Murværket

De 750.000 mursten i kirken er lagt i munkerforbandt, og murværket er med vilje ikke afsyret – til murernes store fortrydelse. De havde fået klar besked af arkitekterne, selvom der under byggeriet var megen regn og blæst – og dermed meget store mørtelklatter. Men murene skulle lyse. Det gælder især de seks buer eller apsider, som er opbygget af Flensborg-sten, som er lidt mindre og fugen dermed lidt større. Apsiderne har flere opgaver. De gør muren så meget stærkere, at der spares jernarmering eller en hel sten i fuld højde. Desuden

har buerne en akustisk virkning, idet de kaster lydbølgerne, der er 13 meter, i forskellige retninger i det 16 meter brede kvadratiske rum. Endelig er de naturligvis dekorative.

Alterkalken

Kort tid før indvielsen kom endnu et problem. Jeg blev ringet op på ferie i England og spurgt, om alterkalken skulle have tud eller ej. Guldsmed Bent Exner, der lavede al alterudsmykningen, var blevet så forlibt i alterkalke uden tud, at han helst ville lave den sådan. Pr. telefon bestemte jeg så igen på egen hånd, at kalken skulle have tud.

Sognepræst N. H. Borup, Guldager Kirke og hjælpepræst Dorrit Bille ses her ved døbefonten i Sædden Kirke.
EBA 69634-050

Omkring 600 mennesker deltog i indvielsen af Sædden Kirke den 7. august 1978. Ved alteret ses biskop H. Dons Christensen, Ribe. Bemærk, der er barnedåb på indvielsesdagen. EBA 57796-050

Alter og døbefont

Et endnu større problem var det, at den store, grønlandske marmorsten, som var udset til alter og døbefont, viste sig at have en revne, som gjorde den uanvendelig. På et ret sent tidspunkt måtte der så bestilles nyt i Carrara i Italien. Det blev også udskåret efter tegning og skulle så blot transporteres hjem, men det skete, netop som der var vognmandsstrejke i Brennerpasset, så der lå vores alter og døbefont. Først i allersidste øjeblik kom det igennem lige tidsnok til at kunne opstilles i kirken dagen før indvielsen. Og der står de så de to massive marmorblokke med hver deres karakteristiske udskæringer. Alteret står på to søjler, som er forskelligt udskårne (ligesom søjlerne i gamle kirker). Hvorfor? Ja, hvorfor er stort set alle gamle landsbykirker skæve? Vi ved det ikke. Måske er der den opbyggelige baggrund for det, at den kirke, vi bygger, bliver aldrig den fuldkomne. Den fuldkomne kirke må Gud selv bygge.

Natten før indvielsen opholdt Bent Exner sig i kirken for at fastgøre de lysestager og

blomstervaser til alteret, som han havde tegnet. Alterstagen i midten er også udformet af ham, men den kom først til nogle år senere.

Navnet Sædden

Naturligvis var alterbøgerne også gjort færdige med påskriften: Sædding Kirke. Men et par dage før indvielsen fik vi brev fra Kirkeministeriet om, at Folketingets Stednavneudvalg havde bestemt, at det nye sogn skulle hedde Sædden Sogn. Begrundelsen var, at det havde stedet heddet, da matrikelvæsenet blev oprettet i 1600-tallet, og man kendte det desuden fra Sædden Strand Fyr. Vi blev godt ærgerlige, men efterhånden også så glade for navnet, at vi valgte at beholde det, da Kirkeministeriet senere gav tilladelse til navnet Sædding. Gjesing fik også først at vide, at sognet skulle hedde Gesing Sogn, men her antog man siden navnet Gjesing.

Kirkens pris

Jeg er naturligvis ofte blevet spurgt, hvor meget kirken så har kostet. Det er nu slet

Fra Sædden Kirkes indvielse den 6. august 1978. EBA 69633-050-653

ikke så ligetil at forstå, så jeg har altid svaret, at den kostede en krone pr. indbygger i sognet i 1.000 år. Eller den kostede en femtedel af hver af de F-16 jetjagere, som forsvaret købte det samme år. Jamen, hvad de så kostede? De kostede faktisk 60 mio. kr. pr. stk. og de holder garanteret ikke så længe.

Orgelet

Jo, kirken kostede 12 mio. kr., før orgelet seks år senere blev føjet til for to mio. kr. Kirken skulle være tør først, og vi skulle have penge samlet sammen. Nu var der indsamling i sognet, men det rakte jo ikke langt, så menighedsrådet søgte provstiudvalget om tilladelse til at optage lån til or-

gelet. Det fik vi afslag på. Vi måtte kun bygge halvdelen af orgelet og skulle vente med resten til senere.

Men ville det så nogensinde blive til noget, og ville det ikke blive meget dyrere? Jeg gik derfor til A. K Nielsen, som nu var borgmester og bad om hjælp. Det endte med, at kommunen kautionerede for pengene, orgelet blev tegnet af Exners og bygget af orgelbygger Bruhn & Søn, Aarslev. Det kunne dermed bygges i sin helhed med 33 stemmer og 2.250 piber. I Gjesing siger de – måske ikke med urette – at omkostningerne ved Sædden Kirke var så store, at Gjesing Kirke (indviet i 1983) måtte nøjes med et meget skrabt budget.

Kirkeindvielse

Sædden Kirke blev indviet søndag den 6. august 1978, og det er så vel beskrevet, at det behøver jeg ikke nævne, men blot tilføje, at de hellige kar blev båret ind i kirken, og biskop Henrik Dons Christensen holdt den officielle indvielse, men herefter er det »Ordet der helliger huset« – materialiseret i dåb og nadver.

For et sogn bliver til ved, at sognets beboere bruger kirken ved gudstjenester – dåb, begravelser, bryllupper og konfirmationer og får knyttet stærke følelser til personlige og familiære oplevelser af den ene eller anden art, og når der juleaften kommer 2.500 i kirke, så har mange familier været repræsenteret. Sådan bliver et både kirkeligt og folkeligt fællesskab også til, når et sogn bliver til.

Med henblik på vejledning i forbindelse med kommende kirkebyggerier blev et ret omfattende materiale vedr. bygningen og brugen af Sædden Kirke overdraget til Museet Holmen i Løgumkloster, hvor der netop var blevet oprettet et motivationscenter

vedr. kirkebyggeri. Dette center er senere blevet nedlagt og materialerne overført til et museum i København.

Jeg spurgte Jens Kristian Krarup, hvor det var, og fik følgende brev:

Kære Benneth.

Så lykkedes det endeligt at få adgang til Museet Holmens arkiv.

Alle de dokumentationsmaterialer, som du overlod til museet, blev 11. august 1998 sendt til Kunstakademiets Bibliotek, København. Det drejede sig om 312 originalakter, ca. 400 dias og lydbånd med interview.

Venlig hilsen

Jens Kristian Krarup

Artiklen er afleveret til Esbjerg Byhistoriske Arkiv i december 2020.

Benneth Østergaard-Petersen døde den 23. januar 2023

Jul hos jordemødrene

Af Niels Frederiksen

»Ta' nu for jer, og glem telefonen«, sagde min farmor, hos hvem vi i flere år holdt juleaften. Her i begyndelsen af 1950'erne sad hele familien forventningsfuldt bænket omkring julebordet, efter gåsen var serveret. På bordet stod vin fra min fars købmandsforretning, leveret af E. Eyde & Co. i Horsens, hvorfra HOKI-købmændene ofte fik deres vin. Men vi drenge fik en rød sodavand fra Onkel Ejners sodavandsfabrik Rørkjær i Fynsgade.

Min mor og far blev gift i 1947 og uden for huset i Skjoldsgade hang min mors skilt: »Jordemoder Ruth Frederiksen f. Press

med træffetider«. Det var lidt sjovt, at min mor hed Press, da hun kom til byen. Hvordan kunne man være andet end jordemoder med det navn? En dag stod jeg med et par kammerater over for skiltet, da min vittige legekammerat Henrik Søholt sagde: »Så må det jo være Ex-Press?«

Hun var kommet til Esbjerg fra Rigshospitalet i 1945 og begyndte sin privatpraksis, lige før de store årgange væltede ind i verden. Min mors svigerinde Esther Frederiksen, der var ugift, blev også jordemoder og begyndte sin praksis i Esbjerg i 1953. Min mor og faster kunne selvfølgelig let

Familien Frederiksen samlet ved bordet til julemiddag hos farmor, Jyllandsgade 70 - før telefonen begyndte at ringe. Fra venstre Lars Frederiksen, jordemødrene Ruth og Esther Frederiksen og storebror Niels Frederiksen yderst t.h. til højre. Kartofler og rødkål bydes rundt, men den røde sodavand er ikke blevet åbnet endnu. EBA 120230-070

Esbjergs jordemødre skulle altid være klar til udrykning som her, hvor Paul Bølling, Dagbladet Vestjydens fotograf, har fanget Dagny Jensen med cykel og udstyr i forgrunden på hjørnet af Torvet og Skolegade. EBA 31219-008

forveksles på grund af efternavnet, da de praktiserede side om side. Som privatpraktiserende jordemødre kunne de kaldes ud til en fødsel dag og nat. Byen voksede eksplosivt fra 1950 og frem med store nye distrikter, som jordemødrene skulle betjene. Fra Vognsbøl og Sædding/Fourfeld i nord ned til Gammelby i syd.

De fik dog efterhånden hver deres faste kunder. Var det frøken eller fru »Frasen«? Der var nogle få andre fødselshjælpere om arbejdet, bl.a. Dagny Jensen, men alt taget i betragtning, var der brug for flere under

byens store vækst. De fik begge travlt, og så juleaften.

Og så ringede telefonen med nummeret 576, og alle holdt vejret. »Åh, det var bare mors højskolevenner i Døstrup, der ville ønske os en rolig juleaften«, sagde farmor, og da mor kort efter havde lagt røret, kunne vi begynde på maden. Hele familien havde glædet sig til julemaden, men vi drenge glædede os mest til juleguf og gaver.

Så skulle vi have »rislavement« – som vi drenge engang kaldte det, længe inden vi

Lars Frederiksen på sin julegave – en trehjulet cykel - i farmors lejlighed i Jyllandsgade 70. Den var ikke engang pakket fuldt ud, før den blev taget i brug. EBA 120228-070

forstod, hvad et lavement var, men vi havde fanget ordet i jordemødrenes faglige snak over kaffen.

Inden risalamanden kom på bordet, ringede telefonen pludselig igen, og nu blev stemningen trykket! En patient mor havde fået til undersøgelse, en førstegangsfødende, ringede og kaldte hende ud. Nu var der ingen pardon, lægge servietten og skeen til dessert, på med overtøjet og så afsted ud i Jyllandsgade. Der var megen sne, så det blev med Taxa i stedet for en knallert (Disellaen med hækmotor), som ellers var mors befordringsmiddel. Nu, i 2023, står der »udekørende jordemoder« på regionens biler.

Så sad vi tilbage med min mors stol og en følelse af, at aftenhyggen var en anelse reduceret. Tilbage var der bare tanken om, hvorvidt min faster også skulle ud til fødsel. Det skete heldigvis ikke, og min farmor og faster gjorde, hvad de kunne for at kompensere for vores manglende mor.

I dagligstuen havde farmor gjort klar til kaffe og konfekt, men først skulle vi danse om juletræet med familiens pynt fra 1920. Der var også glaskugler fra min fars købmandsbutik, i hvilken over 50 glaskugler i røde silkebånd hang ned fra loftets samlinger. Rundt om juletræet sang vi fire-fem af de kendte julesalmer. Vi drenge syntes jo, det måtte være nok med en enkelt, for ventetiden var blevet ulidelig. Lillebror Lars fik sin trehjulede cykel, hentet ind fra de tilstødende lokaler, men der var jo en stor pakke under træet endnu. Var den mon til mig? Jo, den var til mig, og da jeg havde fået papiret af, kom den westernborg med cowboys og indianere til syne, som jeg havde set udstillet i én af byens legetøjsforretninger.

Jeg var ellevild. Det var ærgerligt, at min mor ikke så mig pakke ud, for den gave stod højest på min ønskeseddel.

Ved kaffen kom den store røde æske med fyldte chokolader frem. Den havde ventet på os i dagligstuen og var en gave fra farmors bror Hans i Norge. Den fik hun hvert år i taknemmelighed for de pakker, hun havde sendt ham og hans familie under de hårde år med tysk besættelse. En nord-

Niels Frederiksen med sit største julegaveønske til julen 1956: En westernborg. Den største skuffelse var, at hans mor ikke var hjemme og se ham åbne den. Hun var nemlig jordemoder og var blevet kaldt ud til en fødsel midt i julespisningen.
EBA 120229-070

mand har siden fortalt mig, at »Kong Håkon chokolade« blev regnet for det fineste i landet. Når der blev delt ud af den, var det spændende, hvad æsken bød på. Der var også min farmors hjemmelavede krigsguf, havregrynskugler, som gjorde det ud for julegodterne under rationeringen i besættelsesårene, altså hvis der ellers var noget tilbage af min farmors lækre kugler. For op til jul havde jeg jo fundet ud af, hvor køkkenskabets terrin med kuglerne stod.

Snart efter var vi i gang med at lege med vores gaver, mens de voksne drak kaffe og snakkede om jordemoderiet, familien eller besættelsen, der ikke var så langt væk. Helt til 1952 var der stadig rationerede varer.

Det var her begrebet »natterod« blev diskuteret, for mor nåede ikke tilbage til familien den juleaften. Hun kunne og måtte jo ikke forlade den fødende og var nødt til at sove i en stol og vente på, at fødslen var i gang. I efterkrigstiden fandt de fleste fødsler sted hjemme i privaten. Først mange år senere blev hospitalsfødsler almindelige, hvor de før havde været undtagelsen.

Ja, ventetiden kunne mange gange blive uendelig lang for min mor. Den tids jordemødre måtte lide mange afsavn for at hjælpe børn til verden. En del af dem mødte jeg langt senere i folkeskolen og på gymnasiet, hvor jeg blev klar over, at min mor havde taget imod dem ved fødslen.

